

SİVAS ZİYARET YERLERİNDE HALK HEKİMLİĞİNE BAĞLI TEDAVİ USULLERİ*

Dr. Doğan KAYA

Sağlıklarında ülkesine maddî ve manevî hizmette bulunmuş şahsiyetler halkın gönlünde yer tutar ve yaptıklarıyla öldükten sonra da hizmete devam ederler. Hizmette devam etme hususu eser bırakmış kişilerde yahut ermiş zatlarda daha çok kendisini gösterir.

Halkın eren, evliya, mübarek zat, şeyh vs. diye adlandırdığı şahsiyetler vefat ettikten sonra da ilgi gösterilen zatlardır. Hatta bu ilgi asırlar boyu da sürebilmektedir.

Türk halkı, asırlardır, ermiş şahıslara hayattayken yahut da vefatından sonra hürmette kusur etmemiştir. Bu zatlara gösterdikleri kerametlerin önemi ve çokluğuna göre etkileri farklı tezahür edip haklarında anlatılanlar, dalga dalga toplumun her kesimine yayılmıştır. Böylelikle söz konusu zatın şöhreti ve gücü asırlar ötesine aktarılabilmektedir.

Şüphesiz toplumların ecdadına sahip çıkması, onları yüceltip olumlu yönlerinden istifade etmesi arzu edilen bir husustur. Lâkin fertler bununla kalmamış farklı ve olumsuz uygulamalar içine girmiştir. Dini kaidelerin ötesine geçip bidat ve hurafelere yönelerek, mezar toprağı yeme, yanı başında bulunan çeşmenin suyu ile yıkanma, ağaca veya çalıya bez bağlama, mezar veya türbe taşına taş yapıştırma gibi pratiklerle onlardan medet ve icraat bekler duruma gelmiştir. Aynı paralelde, günümüzde Arafat'tan aldıkları toprağı yahut Kâbe'de mermer direklerden kazıdıkları parçaları ülkesine getiren insanlar bulunmaktadır. Bu kitaptaki hedefimiz kişilerin hatalarını ortaya koymak değil sadece tespittir.

Yüzölçümü itibarıyla Türkiye'nin ikinci büyük ili, mezarlar hariç 1285 köyüyle Türkiye'nin en fazla köyüne sahip olan Sivas'ta, gerek il merkezinde gerekse köylerinde yüzlerce yatır bulunmaktadır. Biz, bunlardan 468'ini tespit edebildik. Elbetteki tespit edemediğimiz başka yatırlar da vardır.

Sivas'ın ilçe ve köylerinde araştırılmayı bekleyen onlarca türbe ve makam bulunmaktadır. Doğudan batıya, kuzeyden güneye uzanan istikametlerin güzergâhında bulunmasından, buna bağlı olarak, üzerinde tarih boyu birçok hadise ve faaliyetlerin cereyan etmesinden dolayı bu sonucu tabii karşılamamız gerekir.

Sivas'ta yatırlar konusunda yapılan çalışmalar, cumhuriyetin ilk yıllarına kadar dayanmaktadır. Tespit ettiğimiz yayınlar makaleler, kitaplar ve tezler şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

* 18-21 Ekim 2017 tarihlerinde Sivas'ta yapılan "Sivas Darüşşifası'nın 800. Yılı Anısına XIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi"nde bildiri olarak sunulmuştur.

Bu zatlara ait gerek Anadolu'da ve gerekse Rumeli'de bugün yüzlerce yatır vardır. Bunlara *abdal, âhit, âlim, baba, dede, eren, ermiş, evliya, gazi, pir, seyyid, şehit, şeyh, veli, zâhit* gibi isimler verilmiştir.

Söz konusu zatların halkın gönlüne taht kurmalarında, onların hayattayken gösterdikleri birtakım olağanüstülüklerin yani kerametlerin rolü büyüktür. Ne var ki hepsinin keramet sahibi olduğunu söylememiz mümkün değildir. Nitekim Sivas'ta yatmakta olan zatlar sadece bir din adamı, bir mutasavvıf değil bunların dışında bey, paşa, kadı, âlim, şair yahut sıradan insanlar da olabilmektedir. VII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar muhtelif yüzyıllarda yaşamış olan bu kişilerin hayattayken hal ve hareketleriyle insanlara örnek olan, onların dertleriyle dertlenen, Allah'ın rızasını kazanmış mübarek addedilmeleri onların sevimlerinde önemli rol oynamıştır.

Türk-İslâm âleminde veli kabirleri veya makamları, halkın daima saygı duyduğu, ziyaret ettiği, orada bulunan zatın ruhaniyetinden istifade ettiği yerler olmuştur. Bunlara sadece veli değil, gazi unvanlı şahısların türbeleri de dâhildir.

Tekkelerin ziyaret edilmesi, onlar vasıtasıyla Allah'tan şifa umulması geleneği, Anadolu'da yüzyıllardır sürdürülen bir gelenektir. Ancak önceki yüzyıllara oranla günümüzde, tekkelerde yapılan bu pratikler pek azalmıştır. Buna rağmen yatırların toplum üzerindeki etkileri hâlâ sürmektedir. Halkın, gerek şehir merkezinde gerekse -pek çok beldede olduğu gibi- yüksekçe bir tepede mekân tutmuş olan mübarek şahısların o beldenin koruyucuları olduğuna, inancı tamdır.

İnsanlar, yatırları yalnız hacet ve dileklerinin Allah tarafından kabul edilmesi için değil, aynı zamanda çeşitli hastalıklardan kurtulmak maksadıyla da ziyaret ederler.

Yatırlar halk nazarında bir bakıma bir yörenin, bir şehrin, bir kasaba veya köyün manevi bekçileridir. Halk o yöredeki evliyanın, insanları doğal afetlerden, salgın hastalıklardan koruduğuna inanmaktadır.

Bir kısım ziyaret yerleri de halk hekimliğinin vazgeçilmez adresleridir. Özellikle ruh ve sinir hastaları buralarda tedavi edilmeye çalışılır. Strese dayalı kısırlıkla çocuksuz kadınların yine yatırlar sayesinde çocuk sahibi oldukları görülmüştür.

Türbelere gidiş çeşitli sebeplere dayanır. Sivas yöresinde karşımıza sağlığa bağlı ziyaret sebeplerini maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

**Ağzı dili tutulanlar*: Coruğun Ocağı.

**Akil ve ruh hastaları*: Arap Dede, Davullu Dede, Ardıç (Muhammed Bekira), Tekke, Şeyh Mehmet.

**Baş ağrısı olanlar*: Ali Baba, Bakır Baba, Çeltek Baba'nın Kardeşi.

**Boğmaca hastaları ve öksürüğü olanlar*: Bakır Baba.

**Böbrek hastaları*: Bakır Baba.

**Cilt hastaları*: Bakır Baba, Çoban Baba, Colü Dede, Küpeli Baba.

**Cin çarpanlar*: Gülmez Baba (Şeyh Ziya).

**Çiçek (şap, boçça) hastalığına tutulan koyunlar*: Bakır Baba, Çoban Baba.

**Çocuk sahibi olmak isteyenler*: Ahmet Turan Gazi, Arap Dede, Coruğun Ocağı, Topakkaya, Coğı Baba, Haydar Baba, Ali Baba, Bakır Baba, Çoban Baba, Tezveren Baba, Ardıç (Muhammed Bekira), Köse Süleyman, Beş Kardeş, Colü Dede, Kevgür Baba, Şeyh Çoban.

**Düşük yapan yahut zor doğum yapan kadınlar*: Çiçekli Baba,

**Ev sahibi olmak isteyenler*: Abdülvahhab Gazi, Ahmet Turan Gazi.

**Felçli hastalar*: Ali Baba, Arap Dede, Arap Şeyhi, Çeltek Baba, Çeltek Baba'nın Kardeşi, Davullu Dede, Lokman Baba, Coruğun Ocağı, Coğı Baba, Haydar Baba, Etyemez Baba, Beş Kardeş, Colü Dede, Gülmez Baba (Şeyh Ziya), Karacalar Tekkesi, Şeyh Çoban, Şeyh Mehmet, Akbaba, Kevgür Baba.

**Geç yürüyen, peltek konuşan çocuklar*: Kevgür Baba, Şeyh Akbaş Baba, Yüğrük Şah.

**Göz hastaları*: Göz Evliyası.

**Gözü şaşsı çocuklar*: Şeyh Erzurumî.

**Hastasını yedi tekke dolaştıranlar*: Ahi Emir Ahmet, Ali Baba, Arap Evliyası / Uyku Evliyası, Arap Şeyhi.

**Kaşıntısı olanlar*: Dabaz Tekkesi.

**Kaza geçirenler*: Etyemez Baba.

**Korkanlar*: Ali Baba, Etyemez Baba, Karakaş Baba.

**Saralı hastalar*: Çeltek Baba, Topakkaya, Coğı Baba, Tekke, Kevgür Baba.

**Sarılık hastaları*: Sarılık Tekkesi / Emir Arif.

**Sıtma hastaları*: Sıtma Tekkesi, Tezveren Baba.

**Sinir hastaları*: Karakaş Baba.

**Sütü gelmeyen kadınlar*: Bakır Baba, Tezveren Baba, Süt Evliyası.

**Uykusuzluktan şikâyet edenler*: Arap Evliyası / Uyku Evliyası, Haydar Baba.

**Vücutunda ağrısı, sızısı olanlar*: Çeltek Baba, Ali Baba, Felfan Baba, Akbaba.

**Yaraları kapanmayan hastalar*: Ahmet Turan Gazi.

**Yılancık hastalığına tutulanlar*: Numan Sabit.

Türbe ziyaretleri birtakım **uygulamaları** da beraberinde getirir. Samimiyetle okunan dua veya sureler yeterli değildir. Temeli Şamanizm inancına kadar giden ve doğrudan taş, su ve ağaç kültüyle ilgili bazı pratiklerin yapıldığı da bir gerçektir. Aşağıda da örneklerle ele alacağımız gibi Şamanizmin bakiyesi olarak gördüğümüz

bu inanç ve davranışlar, İslamî bilgi ve inançla bütünleşmiş olarak kendisini göstermektedir.

Ziyaret sırasında ve sonrasında yapılan uygulamalarla ilgili tespitlerimiz şunlardır.

*Türbenin yakınındaki soğuk suda yıkanıp abdest alır, camide yatarlar (Çeltek Baba).

*Kesilen kurbanlar, ziyarete gelenlere dağıtılır, yemekler yenilir. Ziyaret sonrası çocuk sahibi olup da adağını yerine getirmeyenlerin çocuklarının öldüğüne inanılır (Coği Baba).

*Elips şeklinde bir taş vücudun ağrıyan bölgesine sürülerek şifa aranır (Coği Baba).

*Çeşitli rahatsızlığı olanlar dua edip türbenin etrafında üç kere dolanırlar (Gazi Baba).

*Türbe duvarına taş tutturulur (Lokman Baba, Abdülvahap Gazi).

*Dileğine kavuşanlar türbede kurban keser (Lokman Baba).

*Çeşitli istekleri olanlar ziyaret eder ve genellikle horoz keserler (Boz Dede, Davullu Dede).

*Anne adayının boynuna bir yular takılır. Kadın taş yığınlarının etrafını sekiz-on defa dolandır (Davullu Dede).

*Kısmeti açılmayan kızlar Perşembe günü ziyaret ederek "Kabrine geldim." deyip toprağı yalayıp dilek dilerler (Tezveren Baba).

*Çiçek (şap, boçça) hastalığına tutulan koyunların tedavisi için tepedeki toprak ve su karıştırılıp tuz taşlarının üstüne dökerek yalamaları sağlanır. (Bakır Baba).

*Çiçek hastalığına yakalanan koyuna, şifa bulması için mezardan alınan toprak tuza katılarak yedirilir (Çoban Baba).

*Baş ağrısı, öksürüğü olanlar, boğmaca ve böbrek hastaları kuyunun suyundan sabah akşam içerler (Bakır Baba).

*Çiçek (şap, boçça) hastalığına tutulan koyunların tedavisi için tepedeki toprak ve su karıştırılıp tuz taşlarının üstüne dökerek yalamaları sağlanır (Bakır Baba).

*Geç yürüyen, peltek konuşan çocuklar getirilip üç veya yedi gün tok karnına türbenin toprağı yalıtılır (Kevgür Baba).

*Çocuk sahibi olmak isteyenler, sütü gelmeyen kadınlar;

-Mezarın yanındaki kuşburnu ağacına bez bağlar.

-Horoz, tavuk veya hindi gibi hayvanlar kesilip kanı akıtılır (Çoban Baba).

-Civardan toplanan küçük taşları buraya bırakıp üç gün sonra alarak yattığı yatağın altına konulur. (Ali Baba, Süt Evliyası).

-Yatırın bulunduğu taş yığınının taş tutturmaya çalışılır.

-Eve dönülürken oradan getirilen su 21 gün sabah-akşam aç karnına içiler. (Bakır Baba).

-Mum yakılıp ağaca bez bağlanır.

-Türbe civarından toprak alıp diğer altı ziyaret yerinden alınan toprakla karıştırılıp bir suya konulur ve 3-20 gün arasında bu su ile yıkanılır (Felfan Baba, Tezveren Baba).

-Yatırın bulunduğu yerde mum yakılır. Mezar toprağı suya katılıp bu su ile bir hafta yıkanılır

-Sembolik olarak bezden yapılan bebek, mübarek zatın yattığı mezarın üzerine konulup bebek murat edilir. (Tezveren Baba).

-Bir gece yatırın bulunduğu yerde yatıp evlerine dönerken bir avuç toprak alıp bunu on gün boyunca yapılan yemeklere katar, bir kısmını da muska şeklinde hazırlayıp boyunlarına asar (Kevgür Baba).

*Cilt hastası çeşmeden su içer ve doldurulan su ile abdest alır (Çoban Baba).

*Felç olanlar, cilt hastası olanlar, uyuzlar, gicimikler ve farklı dilekleri olanlar ziyarete gelir. İki rekât namaz kılar, sandukayı yalar, bir miktar toprak yer; dua eder (Colü Dede).

*Felçliler, korkanlar, uykusunda ağlayan çocukların gömlekleri mezarın yanına yatırılır, yanına bir helke su konur. Hasta üç veya yedi gün güneş aşarken mezara getirilir, burada bırakılan gömlek tekrar o kişiye giydirilir. Amaca ulaşıldığında kurbanlar kesilir. (Etyemez Baba).

*Sızı, felç ve yel gibi rahatsızlıklardan kurtulmak için ziyaret edilir; oradan alınan bir miktar toprak evde yemeklere katılır (Felfan Baba). Fakir kimseler ise tekke bekçilerine para veya eşyalar verirler. Bir gece orada kalınır. Allah'a hamd ü senalarda bulunurlar. Ertesi gün ayrılırlar (Karacalar Tekkesi).

*Sarı ve felçli hastalar burada bir gece yatırılır, türbede mum yakılır. (Kevgür Baba).

*Cilt hastalıklarının ve hayvanların memelerindeki yaralar için yatırdan alınan toprak suda eritilip hasta olan bölgeye sürülür. (Küveli Baba).

*Ağrı ve sızısı olanlar yatıra gelip yuvarlanır (Ali Baba).

*Sıtma hastaları mezarın ayakucundan alınan toprakla vücudunu ovalar (Tezveren Baba).

SONUÇ

Yukarıda anlatılanlar çerçevesinde Sivas yöresinde yatmakta olan zatlarla ilgili olarak sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

Erenler, buldukları bölgenin manevi koruyucusudur ve o civarı yangın, deprem, sel gibi felâketlerden korurlar. Keramet sahibi kişilerdir. Erenler, kerametleri sayesinde manevi güçlerini sergileyerek halk nezdinde itibar ve güç kazanmışlar, bunun yanında halkın inancının sağlam kalmasını sağlamışlardır.

Yatırlar genellikle, hastalar (felç, ruh, akıl, sinir, sara, cilt, sıtma ...), çocuk sahibi olmak, nazardan korunmak isteyenler, sütü gelmeyen yahut zor doğum yapan kadınlar, geç yürüyen, altını ıslatan çocuklar, cin çarpanlar tarafından ziyaret edilir.

Türbe ziyaretlerinin sosyal psikoloji, sağlık ve inanç açısından faydaları ve zararları vardır.

Ziyaret sırasında buraya gelenlerin birbirini tanınması ve kaynaşması gibi bir fonksiyon icra etmeleri; türbede yatan zat hakkında anlatılanlar, edebiyatımızda sözlü anlatım türlerinin yaşamasında ve zenginleşmesinde önemli rol oynamaları olumlu bir gelişme olarak söylenebilir.

Buna mukabil, ruh, felç, sinir hastalarının, çocuk sahibi olmak isteyenlerin buralardan medet umarak zaman kaybına sebebiyet verilip arzu edilmeyen durumlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Bunun yanında toprak yemek, vücuda taş sürmek yahut vücutta türbe toprağı taşımak vs. gibi pratiklerin ne derece isabetli sonuçlar doğuracağı şüphelidir. Bunları da halkın olumsuz yaklaşımları olarak zikredebiliriz.

KAYNAKÇA

Acar, İsmail Hakkı, "Dertlere Deva olan Ziyaretler", Sivas Folkloru, S. 14, Mart 1974.

Acar, İsmail Hakkı, *Zara Kültürü*, İstanbul, 2007.

Aslan, Özlem, *Yıldızeli ve Çevresindeki Alevilerin Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 2001. (C. Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Aslanoğlu, İbrahim, "Divriği'de Yatırlar Evliyalılar", *Sivas Folkloru*, S. 9, Sivas, 1973.

Aslanoğlu, İbrahim, *Her Yönden Sivas*, Sivas, 1979.

Barkan, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Ocak Yay., Tarihsiz.

Canozan, Ali Şahin, "Soğuk Çermikte Üç Güzellik: Ahmet Turan Gazi Hakkında", *Revak*, Sivas, 1993.

Coşkun, Ayla, *Sivas'ın Altınyayla İlçesinde Halk İnançları ve Ziyaret Yerleri*, Sivas, 2000 (C. Ü. Sos. Bil Ens. Yayınlanmamış Lisans Tezi).

Coşkun, Hasan, "Altınyayla'da Ziyaret Yerleri", Sivas, *Revak 2000-2001*.

Çağlar, Önder, *Zara ve Hafik'te Ziyaret Yerleri*, Sivas, 2005. (Basılmamış Lisans Tezi).

- Çelik, Hüseyin, *Sivas'ın Manevi Bekçileri, İslâm Güneşi*, S. 12, Sivas, 1987,
- Çınargil, Saliha, *Sivas'ta Yatırlar*, Sivas, 1992 (Basılmamış Lisans Tezi).
- Çiçek, Ercan, *Suşehri ve Çevresinde Bulunan Ziyaret Yerleri*, Sivas, 2004, (C. Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Demir, Recep, *İmranlı'nın Sosyo-Kültürel ve Dini yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 2002. (C. Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- [Edgüer], Rıdvan Nafiz-İsmail Hakkı [Uzunçarşılı], *Sivas Şehri*, (Haz. Prof. Dr. Recep Toparlı), Sivas, 2005.
- Ege, İlyas, "Suşehri Tarihinde ve Kültüründe Köseadağ", *Sultan Şehir*, S. 4, Eylül-Ekim-Kasım 2007.
- Gökbel, Ahmet, "Şarkışla Yöresinde Yatırlar", *Halk Kültürümüzde Sivas'ın Yeri Sempozyum Bildirileri*, Ankara, Tarihsiz.
- Gökbel, Ahmet, "Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Uygulamalar", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3, Sivas, 1999.
- Gökbel, Ahmet, *Sivas'ta İnanç Kültürü*, Sivas, 2010.
- Gökbel, Ahmet, *Şarkışla Yöresinde Yatırlar, Halk Kültürümüzde Sivas'ın Yeri Sempozyumu*, Âşık Veysel Kültür Derneği, Ankara, 24 Mart 2002.
- Göker, Yakup, *Şarkışla'nın Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 1998. (C. Ü. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Görücü, İshak, *Gürün'ün Sosyo-Kültürel ve Dinî Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 1999. (C. Ü. Sos Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Göztepe, Yüksel, "Mûr (Mor) Ali Baba Hazretleri", *Bir Gönül Eri İhramcızade İsmail Hakkı*, (Editör: Alim Yıldız), Sivas, 2010.
- Güntülü, Şahin, *Gürün ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç ve Adetler*, Sivas, 2000. (C. Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Lisans Tezi)
- Karaca, Dursun, *Sosyo Kültürel Açından Koyulhisar*, Sivas, 2010.
- Karaman, Fikri, *Sivas Doğanşar İlçesi ve Köyleri Belgeseli*, İstanbul, 2000.
- Kaya, Doğan, *Sivas'ta Yatırlar ve Ziyaret Yerleri*, Sivas, 2012
- Kaya, Fikri, *Şarkışla Emlek Yöresinde Yaşayan Alevilerin Kültürel ve Dini Yaşantıları Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 2003 (C. Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kaya, İsmail, *Hafik'in Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 2008. (C. Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kurt, Rahmi, *Sivas Merkez ve Merkeze Bağlı Köylerdeki Ziyaret ve Adak Yerleri*, Sivas, 2001, (C. Ü. Sos. Bil Ens. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Emin Kuzucular, "Cölü Dede", *Sivas Folkloru*, S. 25, Nisan 1979.

- Mahiroğulları, Adnan, *Seyyahların Gözüyle Sivas*, Sivas, 2001.
- Öz, Mehmet Ali, *Bütün Yönleriyle Gürün*, İstanbul, 1999.
- Öz, Mehmet Ali, *Bütün Yönleriyle Ulaş İlçesi*, Sivas, 2002.
- Özdemir, Baran, *Delice Köyü Folklor Monografisi*, Sivas, 2004 (C. Ü. Fen-Edb. Fak. Basılmamış Lisans Tezi).
- Özen, Kutlu, "Divriği Yöresindeki Alevî-Bektaşî Türk Toplumunda Toprak Kültü (Cöher)", *Halk Kültürü*, 1985, İstanbul.
- Özen, Kutlu, "Divriği İlçesindeki Ahi Zaviyeleri", *Revak*, S. 5, Sivas, 1994.
- Özen, Kutlu, "Sivas Yöresindeki Adak Yerleri", *Revak 95*, Sivas, Aralık 1995.
- Özen, Kutlu, *Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri*, Sivas, 1996.
- Özen, Kutlu, *Divriği Evliyaları*, Sivas, 1997.
- Özen, Kutlu, "Sivas Yöresindeki Bektaşî Tekke ve Zaviyeleri", *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2000.
- Özen, Kutlu, *Sivas Efsaneleri*, Sivas, 2001.
- Sivas 1973 İl Yıllığı*, Ankara, ?
- Şahin, Bülent, *Eğerci Kasabası Folkloru*, Sivas, 1992, s. 143. (C. Ü. Fen-Edb. Fak. Basılmamış Lisans Tezi).
- Üçer, Müjgân, "Kadı Burhaneddin Ahmed'in Ölümü ve Türbesi ile İlgili İnançlar", *Türk Kültürü*, S. 265, Ankara, 1985.
- Üçer, Müjgân, "Sivas'ta Ahi Emir Ahmed Türbesi ve Halk İnançlarındaki Yeri", *Türk Folklor Araştırmaları*, Ankara, 1986 / 1.
- Üçer, Müjgân, "Sivas'ta Şeyh Çoban Türbesi ve Halk İnançlarındaki Yeri", *Erciyes*, Kayseri, S. 165, 1991.
- Üçer, Müjgân, "Sivas Efsanelerinde ve Binalarında Yaşayan tarih", *Revak 2000-2001*, Sivas.
- Üçer, Müjgân, "Sivas'ta Onyedinci Asırlık Bir Efsane: Kırklar ve Kırklar Pınarı", *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, (23-28 Ekim 2000 Ürgüp), Ankara, 2001.
- Yasak, İbrahim, *Sivas Yatırımları ve Abdülvehhab Gazi*, Sivas, 2004.
- Yıldırım, Ali, "Emlek Yöresi Köylerinde İnanç Özellikleri", *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, Ankara, 2001
- Yılmaz, Hasan. *Suşehri'nin Sosyo-Kültürel ve Dinî yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Sivas, 2005 (C.Ü. Sos. Bil Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Yüksel, Hasan, "Selçuklular Döneminden Kalma Bir Vefaî Zaviyesi (Şeyh Merzuban Zaviyesi)", *Vakıflar Dergisi*, S. XXV, Ankara, 1995.

YATIRLAR DİZİNİ

1. Abdal Baba (Şarkışla)
2. Abdurrahman Gazi (Akıncılar)
3. Abdülvahap Gazi (Sivas merkez ilçe)
4. Abidin Dede (Divriği)
5. Ada Dede / Ada Şeyh (Suşehri)
6. Ada Tepe (Yıldızeli)
7. Adamfaki / Âdem Fakih/ Faki Baba (Zara)
8. Adım Ata (Divriği)
9. Ağ Baba (Divriği)
10. Ağ Baba (Sivas merkez köyü)
11. Ağ Baba (Zara)
12. Ağa Baba (Akıncılar)
13. Ağar Baba (Divriği)
14. Ağca Baba (Divriği)
15. Ağca Baba (Divriği)
16. Ağça Ziyaret (Yıldızeli)
17. Ağlayan Baba (Zara)
18. Ağtepe (Yıldızeli)
19. Ahi Baba / Şeyh Beyazıt (Divriği)
20. Ahi Emir Ahmet (Sivas merkez ilçe)
21. Ahmet Baba (Divriği)
22. Ahmet Baba (Divriği)
23. Ahmet Dede (İmranlı)
24. Ahmet Hacı (Zara)
25. Ahmet Turan Gazi (Sivas merkez köyü)
26. Ak Baba (Yıldızeli)
27. Akarcullah Baba (Sivas merkez ilçe)
28. Akdağ Baba (Divriği)
29. Akkoca Sultan (Yıldızeli)
30. Akşaktaşı (Gürün)
31. Ali Baba (Sivas merkez ilçe)
32. Ali Baba (Divriği)
33. Ali Baba (Divriği)
34. Ali Baba (İmranlı)
35. Ali Baba (Kangal)
36. Ali Baba (Şarkışla)
37. Ali Baba (Yıldızeli)
38. Ali Baba (Zara)
39. Ali Baba / Ali Gülü (Divriği)

40. Ali Dede (Sivas merkez köyü)
41. Ali Dede / Ali Dağı (Gemerek)
42. Ali Şih / Cöğü (Şarkışla)
43. Ana Yazısı (Gölova)
44. Arap Askerler (Sivas merkez ilçe)
45. Arap Baba (Divriği)
46. Arap Baba (Divriği)
47. Arap Baba (Hafik)
48. Arap Baba / Araplık Türbesi (Divriği)
49. Arap Dede (Sivas merkez köyü)
50. Arap Dede (Şarkışla)
51. Arap Evliyası (Sivas merkez ilçe)
52. Arap Evliyası (Sivas merkez ilçe)
53. Arap Evliyası / Uyku Evliyası/ Uyku Tekkesi (Sivas merkez ilçe)
54. Arap Hacı (Suşehri)
55. Arap Şeyh (Sivas merkez ilçe)
56. Ardıç Baba / Top Ardıç (Divriği)
57. Ardıçlar (Suşehri)
58. Ardıçlı Baba (Koyulhisar)
59. Aşağı Ziyaret (Sivas merkez köyü)
60. Aydınlı Dede (Divriği)
61. Ayruca Yatırı (Yıldızeli)
62. Ayşe Hatun Kayası (Sivas merkez köyü)
63. Ayvet Dede (Divriği)
64. Aziz Baba (Sivas merkez ilçe)
65. Aziz Vlas / Boğaz Evliyası (Sivas merkez ilçe)
66. Baba Emir (Divriği)
67. Bahar Şeyh (Zara)
68. Bahattin Bayram Dede (İmranlı)
69. Bahattin Şeyh (Akıncılar)
70. Bakır Baba (Kangal)
71. Balaban Baba / Karlık (Divriği)
72. Bebek Tekkesi (Yıldızeli)
73. Bedirli Baba (Sivas merkez köyü)
74. Behlül Dane (Gölova)
75. Bel Dede (Divriği)
76. Beserek Yatırı (Şarkışla)
77. Beş Kardeş Türbesi (Şarkışla)
78. Bey Baba (Divriği)
79. Bezirgân Baba (Divriği)
80. Boz Dede (Altınyayla)
81. Bun Baba / Mum Baba (Sivas merkez ilçe)
82. Can Abdal (Şarkışla)

83. Ceğenek Baba (Divriği)
84. Cehennemlik (Cehennem Deresi) (Sivas merkez köyü)
85. Celi Dede (Gemerek)
86. Celil Baba / Celi Baba (Suşehri)
87. Cengir Baba / Cenk Baba / Cihangir Baba (Suşehri)
88. Cogi Baba (İmranlı)
89. Colü Dede / Coğ Dede / Cöğü Dede (Şarkışla)
90. Coruğun Ocağı (Ebu Kays Haşhaşi) (Altınyayla)
91. Coşkun Baba (Gürün)
92. Çaban Baba (Şarkışla)
93. Çal Baba (Yıldızeli)
94. Çalap Baba (Divriği)
95. Çalgam Baba (Divriği)
96. Çalgam Baba (Divriği)
97. Çalıcı Baba (Doğanşar)
98. Çam Baba / Çamlık Evliyası (Divriği)
99. Çamlık Baba (Divriği)
100. Çardaklı (Divriği)
101. Çaşkur Baba (Yıldızeli)
102. Çavuş Dede (Sivas merkez köyü)
103. Çeğilli Baba (Suşehri)
104. Çeltek Baba (Sivas merkez köyü)
105. Çeltek Baba'nın Kardeşi (Sivas merkez ilçe)
106. Çevgan Dede (Sivas merkez köyü)
107. Çıngır Baba (Hafik)
108. Çıplak Baba (Divriği)
109. Çiçekli Baba (Kangal)
110. Çiftçi Baba (Hafik)
111. Çiftlik Evliyası (Divriği)
112. Çoban Baba (Gölova)
113. Çoban Baba (Kangal)
114. Çoban Baba / Ebuhan Tekkesi (Sivas merkez köyü)
115. Çoğlu Baba / Colü Baba (Yıldızeli)
116. Çolak Dede (Şarkışla)
117. Çomak Dede (Yıldızeli)
118. Çörmük Baba (Zara)
119. Çukurpınar Evliyası / Küt Baba / Küt Evliyası (Sivas merkez ilçe)
120. Damılı Baba (Sivas merkez köyü)
121. Davullu Dede (Altınyayla)
122. Davullu Dede (Sivas merkez köyü)
123. Dayı Balağı / Dalak Ocağı (Şarkışla)
124. Dediği Dede (Divriği)
125. Değnekli Baba / Değnekli Havuzu (Divriği)

126. Deli Ali'nin Çağılı (Divriği)
127. Deli Dede (Divriği)
128. Deppo Baba (Gürün)
129. Dere Baba (Divriği)
130. Derviş (Gürün)
131. Derviş Ali (Zara)
132. Derviş Muhammed (Divriği)
133. Derviş Muhammed (Divriği)
134. Deveçayır Ziyareti (Gürün)
135. Devletli Baba (Altınyayla)
136. Dikme Baba (İmranlı)
137. Dikme Kayası (Kangal)
138. Dikmen Baba (Sivas merkez köyü)
139. Dilek Baba (Divriği)
140. Dindar Şeyh / Dünder Şeyh (Suşehri)
141. Dipsiz Göl (Koyulhisar)
142. Döldür Dağı / Çifte Düldül (Divriği)
143. Dört Kardeş (Divriği)
144. Duman Baba (Koyulhisar)
145. Dur Ali Baba / Kara Ali Baba (İmranlı)
146. Durak Baba / Elmalı Baba / Nur Baba (Sivas merkez ilçe)
147. Düzük Baba (Divriği)
148. Eğerci Baba (Gemerek)
149. Eğri Baba (Zara)
150. Elif Ana (Şarkışla)
151. Elmalı Baba (Zara)
152. Emir Baba
153. Emir Baba (Zara)
154. Emirhan Baba (Sivas merkez köyü)
155. Er Aslan / Seyyit Mahmut Hayranî (Yıldızeli)
156. Erenler Dağı / Erenler Tepesi (Hafik)
157. Etyemez Baba (Kangal)
158. Evcı Köyü Ziyaretleri (Hafik)
159. Evliya (Suşehri)
160. Fatma Ana (Suşehri)
161. Felfan Baba (Kangal)
162. Fettahlar / Mehmet Rüstem Reşat Efendi
(Sivas merkez ilçe)
163. Feyzullah Tekkesi (Sivas merkez köyü)
164. Fidan Baba / Fıdıl Baba / Fıdıl Dağı (Divriği)
165. Gani Dede (Zara)
166. Garip Ardıç (Divriği)
167. Garip Baba / Garip Dede (Divriği)

168. Garip Dede (Şarkışla)
169. Garip Musa (Divriği)
170. Gazi Baba (Sivas merkez köyü)
171. Gazi Mansur (Divriği)
172. Geyik Baba (Divriği)
173. Geyik Baba (Zara)
174. Geyikli Baba (Divriği)
175. Göğ Dede (Hafik)
176. Göz Evliyası (Sivas merkez köyü)
177. Gönül Bacı (Hafik)
178. Guguk Baba (Yıldızeli)
179. Guzan Tepesi (Yıldızeli)
180. Gündeli Şeyh (Suşehri)
181. Gündük Minare / Şeyh Hasan Bey / Dabaz Tekkesi
(Sivas merkez ilçe)
182. Gül Baba (Zara)
183. Gül Dede (Gürün)
184. Gül Dede (Şarkışla)
185. Gülmez Baba / Şeyh Ziya (Şarkışla)
186. Gürloğ Baba (Akıncılar)
187. Hacı Ahmet (Suşehri)
188. Hacı Bektaş Veli (Kangal)
189. Hacı Necmettin Efendi (İmranlı)
190. Hacı Sait Efendi / Has Sait Efendi (Altınyayla)
191. Hacik Kız (Divriği)
192. Hafız Mustafa / Deli Hafız (Gürün)
193. Halife Baba (Divriği)
194. Halifeler / Pirlar (Hafik)
195. Halil Baba (Suşehri)
196. Halil Kemalî Baba (Gürün)
197. Hamdi Derviş Dede (Gürün)
198. Hasan Baba (Divriği)
199. Hasan Baba (Divriği)
200. Hasan Fakih (Akıncılar)
201. Hasan Paşa (Divriği)
202. Hasanölenyer (Gemerek)
203. Hatun Cicim (Divriği)
204. Haydar Baba (Divriği)
205. Haydar Baba (İmranlı)
206. Haydar Dede / Hali Baba (Gemerek)
207. Haydar Şeyh (Suşehri)
208. Haydarlı Tekkesi (Sivas merkez köyü)
209. Helvacı Hatun (Divriği)

210. Hıdır Baba (Sivas merkez köyü)
211. Hızır Baba (Divriği)
212. Hızır Baba (Şarkışla)
213. Hoca Mercan (Divriği)
214. Horte Zeri (İmranlı)
215. Hoşavcı Ahmet Baba (Divriği)
216. Hoşavcı İbrahim Dede (Divriği)
217. Höbek Baba (Divriği)
218. Hubyar Baba (Sivas merkez ilçe)
219. Hubyar Baba (Sivas merkez köyü)
220. Huğ Baba (Zara)
221. Huykesen (Zara)
222. Hulusî Pek (Yıldızeli)
223. Huri Melek (Yıldızeli)
224. Hüseyin Abdal (Divriği)
225. Hüseyin Ali Baba (Şarkışla)
226. Hüseyin Gazi (Divriği)
227. Hüseyin Gazi (Sivas merkez köyü)
228. Hüseyin Gazi (Yıldızeli)
229. İbrahim Dede (Yıldızeli)
230. İğnedin / Çaputlu Evliya (Divriği)
231. İhramcızade İsmail Hakkı Efendi
232. İlisger Evliyası (Suşehri)
233. İlyas Baba (Suşehri)
234. İmbaba Yatırı (Yıldızeli)
235. İncili Hanım (Sivas merkez ilçe)
236. İseyin Ova (Suşehri)
237. İskender Şeyh (Koyulhisar)
238. İsmail Baba (Divriği)
239. İsmail Moğulkoç (Gürün)
240. İzzettin Keykavus (Sivas merkez ilçe)
241. Kaçak (Divriği)
242. Kadı Burhaneddin (Sivas merkez ilçe)
243. Kamber Baba (Koyulhisar)
244. Kameriddin / Kubbedibi (Divriği)
245. Kan Dede (Divriği)
246. Kandil Baba (Divriği)
247. Kaplanlı Yatır (Zara)
248. Kara Baba (Bkz. Ağ baba) (Sivas merkez köyü)
249. Kara Baba (Gemerek)
250. Kara Baba (Suşehri)
251. Kara Baba (Şarkışla)
252. Kara Baba (Zara)

253. Kara Baydıgın (Divriği)
254. Kara Dede (Yıldızeli)
255. Kara Emmi (Gemerek)
256. Kara Tonus (Altınyayla)
257. Kara Yakup Baba (Zara)
258. Kara Ziyaret (Altınyayla)
259. Kara Ziyaret (Şarkışla)
260. Kara Ziyaret (Yıldızeli)
261. Karaboğaz (İmranlı)
262. Karacaahmet Ziyareti (Sivas merkez ilçe)
263. Karacaahmet Ziyareti (Sivas merkez köyü)
264. Karacadağ (Sivas merkez köyü)
265. Karadonlu Can Baba / Kara Pirbat (Divriği)
266. Karakaş Baba / Uyku Tekkesi / Çat Baba (Sivas merkez ilçe)
267. Karakütük Baba (Suşehri)
268. Karapınar Ziyareti (Gürün)
269. Karayakub'un Kardeşi (Gölova)
270. Karayakup (Gölova)
271. Karıncalı Veli Baba (Hafik)
272. Katerli Baba (Divriği)
273. Kavşut Baba (Suşehri)
274. Kavşutlu Evliya (Suşehri)
275. Kaya Kardeşler (Sivas merkez köyü)
276. Kaygısız Baba (Divriği)
277. Kazakgilin Tekke (Sivas merkez köyü)
278. Kazancığın Kara Baba (Şarkışla)
279. Kâzım Baba (Divriği)
280. Keçeli Baba (Divriği)
281. Keçili Baba (Sivas merkez köyü)
282. Keko Baba (İmranlı)
283. Kelo (İmranlı)
284. Kepez Baba (Zara)
285. Keşmen Baba
286. Kevgir Baba (Yıldızeli)
287. Kılavuz Baba (Sivas merkez ilçe)
288. Kılıç Baba (Akıncılar)
289. Kınalı Gazi (Zara)
290. Kırk Kızlar (Sivas merkez ilçe)
291. Kırklar (Sivas merkez ilçe)
292. Kırklar Baba (Sivas merkez köyü)
293. Kırklar Tepesi (Sivas merkez köyü)
294. Kızıl Baba (Akıncılar)
295. Kızıl Baba (Zara)

296. Kızılca Baba (Divriği)
297. Kızıldağ Baba / Gileyik (Divriği)
298. Kızlar Tekkesi (Kangal)
299. Kirik Baba (İmranlı)
300. Koca Haydar (Divriği)
301. Koca Saçlı / Seyyit Resul Baba / Seyyid Muhammed Efendi (Divriği)
302. Koç Baba (Divriği)
303. Koç Baba (Hafik)
304. Koç Mehmet (Şarkışla)
305. Koruköy Ziyaret (İmranlı)
306. Koşa Baba (Zara)
307. Koyun Abdal (Divriği)
308. Koyun Baba (Şarkışla)
309. Kör Hane (Divriği)
310. Köre Baba (Sivas merkez köyü)
311. Köse Baba (Divriği)
312. Köse Baba / Serçoban (Yıldızeli)
313. Köse Süleyman (Suşehri)
314. Kumlu Baba (Altınyayla)
315. Kurdeşen (Divriği)
316. Kurt Baba (Hafik)
317. Kuru Evliya (Suşehri)
318. Kusuî Baba (Altınyayla)
319. Kuşçu Hasan Baba (Zara)
320. Kümbet Baba (Doğanşar)
321. Küpe / Küpeli Baba (Zara)
322. Küpeli (Divriği)
323. Kümbet Baba (Şarkışla)
324. Küre Baba (Yıldızeli)
325. Küsme (Divriği)
326. Lokman Baba (Sivas merkez köyü)
327. Lüğlük Dede (Koyulhisar)
328. Lüylük Baba (Divriği)
329. Mazlum Baba (Gemerek)
330. Mehmet Ağa (Yıldızeli)
331. Melek Baba (Zara)
332. Melül Baba (Zara)
333. Mihli Ardıç / Muhammed Bekira (Suşehri)
334. Molla Yakup (Divriği)
335. Mortaş Tekkesi (Sivas merkez köyü)
336. Muhammed Gani Baba (Divriği)
337. Muhammed Hayrani Baba (Gürün)
338. Muhtar Abdal (Şarkışla)

339. Mur Ali Baba / Mor Ali Baba (Sivas merkez ilçe)
340. Müslüme Ana (Divriği)
341. Müstecap Şeyh (Suşehri)
342. Nahar Baba (Divriği)
343. Nazlım Ağa / Daybalak (Yıldızeli)
344. Nişengi Baba (İmranlı)
345. Nuri Baba (İmranlı)
346. Ortaklı Çayır / Çayır Ortağı (İmranlı)
347. Osman Çavuş (İmranlı)
348. Osman Gazi (Zara)
349. Oyuk Baba (Koyulhisar)
350. Öksürük Deliği (Sivas merkez köyü)
351. Papucu Büyük (Yıldızeli)
352. Pehlivan Baba (Kangal)
353. Pepuk Kayası (İmranlı)
354. Pir Baba / Pire Dede (İmranlı)
355. Pir Civan (Hafik)
356. Pir Eyüp / Pir Gayıp (Divriği)
357. Pir Gazi (Zara)
358. Pir Gökçek (Zara)
359. Pir Köçek (Divriği)
360. Pir Mehmet (Yıldızeli)
361. Reyber Kabri (İmranlı)
362. Ruhsatî Baba (Kangal)
363. Sâbe (İmranlı)
364. Sabır Dede (Divriği)
365. Saçlı Baba / Hacı Mehmet Efendi (Altınyayla)
366. Sait Baba (İmranlı)
367. Salâvat Baba (Yıldızeli)
368. Salman Baba (Şarkışla)
369. Salman Dede (Divriği)
370. Salur Dede (Suşehri)
371. Samut Baba (Kangal)
372. Sani Hoca (Divriği)
373. Sara Türbesi (Hafik)
374. Saran Dede (Hafik)
375. Sarı Baba (Akıncılar)
376. Sarı Baba (Divriği)
377. Sarı Baba (Hafik)
378. Sarı Baba (Zara)
379. Sarı Dede (Divriği)
380. Sarı Dede (Sivas merkez köyü)
381. Sarı Saltık (Zara)

382. Sarılık (Divriği)
383. Sarılık Tekkesi / Emir Arif (Sivas merkez ilçe)
384. Savcun Baba (Sivas merkez köyü)
385. Sefil Mehmet (Hafik)
386. Seki Dede (Gemerek)
387. Semertepe (İmranlı)
388. Sert Çoban (Yıldızeli)
389. Seyid Ali (Yıldızeli)
390. Seyyid Ali Dede (İmranlı)
391. Seyyid Baba (Divriği)
392. Seyyid Veli (İmranlı)
393. Seyyit Dede (İmranlı)
394. Seyyit Mahmut Dede (İmranlı)
395. Sırıklı Baba (Yıldızeli)
396. Sıtma Tekkesi / Şahap Dede, (Sivas merkez ilçe)
397. Sinaniye Hatun (Divriği)
398. Soku Baba (Doğuşar)
399. Sucaklı İsmail Efendi (Koyulhisar)
400. Sür Baba (Akıncılar)
401. Süt Evliyası (Sivas merkez ilçe)
402. Şaban Baba (Divriği)
403. Şaban Veli (Kangal)
404. Şah Hüseyin (Sivas merkez ilçe)
405. Şahin Baba (Zara)
406. Şehitler (Sivas merkez ilçe)
407. Şehitler (Gürün)
408. Şeme Baba (Şarkışla)
409. Şemmas Pir (Divriği)
410. Şemseddin Sivasî (Sivas merkez ilçe)
411. Şemsi Ana (Suşehri)
412. Şevleder Baba (İmranlı)
413. Şeyh Çoban (Sivas merkez ilçe)
414. Şeyh Erzurumî (Sivas merkez ilçe)
415. Şeyh Halil (Yıldızeli)
416. Şeyh Hasan ve Şeyh Ömer / Karalar Tekkesi (Yıldızeli)
417. Şeyh İbrahim (Sivas merkez köyü)
418. Şeyh İsmail Efendi (Gürün)
419. Şeyh İsmail Zebihullah (Yıldızeli)
420. Şeyh Kasım (Gürün)
421. Şeyh Mehmet (Suşehri)
422. Şeyh Merzuban Veli (Zara)
423. Şeyh Osman Baba (Akıncılar)
424. Şeyh Selim (Suşehri)

425. Şeyh Sükutî / Halil Baba (Gürün)
426. Şeyh Şakir Efendi (Sivas merkez ilçe)
427. Şifa Dede (Şarkışla)
428. Taş Kesen (Altınyayla)
429. Tatarmış Dede (Kangal)
430. Tatlıcak Erenleri / Sarı Tatlıcak (Divriği)
431. Tebit Hızır (Divriği)
432. Tek Mezar (Kangal)
433. Tek Mezar / Şuayb Baba (Sivas merkez ilçe)
434. Tekke (Şarkışla)
435. Tekke Baba (Divriği)
436. Tepelce (Koyulhisar)
437. Tezveren Baba (Kangal)
438. Tiflis Baba (Divriği)
439. Topakkaya (Altınyayla)
440. Topçam (Divriği)
441. Topuzlu Yatırı (Yıldızeli)
442. Torluk Baba (Hafik)
443. Tüllüce Baba (Divriği)
444. Tülüce Baba (Şarkışla)
445. Velledin Baba (Sivas merkez köyü)
446. Yağan Baba (Divriği)
447. Yağmur Dede (Sivas merkez köyü)
448. Yağmurcuk Baba (Yıldızeli)
449. Yalıncağ Sultan (Hafik)
450. Yalnız Er (Divriği)
451. Yaprıcak Baba (Şarkışla)
452. Yaramış Baba (Sivas merkez köyü)
453. Yedi Evliyalılar (Sivas merkez köyü)
454. Yedi Kardeş (Zara)
455. Yemen Baba (Hafik)
456. Yılcık Evliyası / Numan bin Sabit (Sivas merkez ilçe)
457. Yusuf Baba (Divriği)
458. Yusuf Dede (Gürün)
459. Yusuf Dede (Yıldızeli)
460. Yusuf Şeyh (Akıncılar)
461. Yüğrük Şah (Sivas merkez ilçe)
462. Ziraat Baba (Şarkışla)
463. Ziyaret (Gürün)
464. Ziyaret (Karapınar) (Gürün)
465. Ziyaret (Şarkışla)
466. Ziyaret Dede (Sivas merkez köyü)
467. Ziyaret Taş (Şarkışla)

468. Ziyaret Tepe (Gürün)

